

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

IV 2013 8

PHILOLOGIST

JOURNAL OF LANGUAGE, LITERARY AND CULTURAL STUDIES

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

О ФИЛОЗОФСКИМ ОСНОВАМА ТЕОРИЈЕ ПРОТОТИПОВА И КОГНИТИВНЕ ЛИНГВИСТИКЕ

Апстракт: Овај рад има задатак да покаже какав су утицај различите филозофске идеје имале на развој теорије прототипова као саставног дела искуственог реализма и једног од упоришта савремене когнитивне лингвистике. Након обрађивања основних идеја искуственог реализма, рад најпре разматра прототипове у оквиру основних приступа категоризацији у мишљењу и језику, а затим даје преглед идеја Имануела Канта, Едмунда Хусерла и Лудвига Витгенштајна, с посебним освртом на Витгенштајнова Филозофска истраживања, те Плаву и Браон свеску, тачније на његова разматрања повезана с проблемима категоризације, попут појма језичких игара и идеје о породичним сличностима.

Кључне речи: прототипови, искуствени реализам, категоризација, језичке категорије, породичне сличности, језичке игре.

1. Уводне напомене

Основни циљ овог рада јесте да да преглед неколико филозофских идеја које су имале утицај на развој теорије прототипова, имајући у виду чињеницу да ова теорија представља саставни део филозофског правца под називом *искуствени реализам* – овај филозофски правац уско је повезан са савременом когнитивном лингвистиком у ужем смислу (нпр. Lakoff, Johnson 1980; Lakoff 1987; Johnson 1987; Fauconnier, Turner 2002, итд.). Након што се прикажу основне идеје искуственог реализма, теорија прототипова најпре ће се сагледати кроз призму прегледа основних приступа категоризацији (према класификацијама Smith, Medin 1981 и Medin, Rips 2005), након чега ће се разматрати оне филозофске идеје Имануела Канта, Едмунда Хусерла и Лудвига Витгенштајна које су имале посредни или непосредни утицај на развој идеје о прототиповима у мишљењу и језику.

2. Искуствени реализам као филозофско упориште когнитивне лингвистике

Проблем категоризације представља централну тачку у двома супротстављеним филозофским правцима – објективизму и искуственом реализму; на њиховом супротстављању изградио се добар део когнитивистичког филозофског апарата (види Lakoff 1987: 5–12). Иако се термин *објективизам* (енг. *objectivism*) везује за име Готлоба Фрегеа и његове ставове које је супротставио Кантовој обради филозофског реализма, корене овог правца налазимо још код античких филозофа. У средишту овог правца јесте идеја да свет постоји независно од људског ума и да наше мисли представљају слике у огледалу тог света и као такве могу бити тачне или погрешне, у зависности од тога да ли одговарају стварном стању ствари или не. Мислима тако само механички обрађујемо концепте који кореспонди-

рају са стварима које нас окружују, односно који се пресликавају из спољашњег света. С друге стране, *искусствени реализам* (енг. *experiential realism* или *experientialism*) супротставља се идеји да је задатак језика да опише стање ствари, јер наш доживљај стварности није директан, већ посредан – посредник између света и нас јесте људско тело, које у великој мери одређује наш доживљај стварности (Evans, Green 2006: 47–48). Искусствени реализам позиционира се наспрам објективизма: иако се с објективистима слажу у погледу постојања стварности, искусствени реалисти, као и субјективисти, тврде да је наше тело медијум, те да има могућност да „кроз пријем“ ову стварност измени. Идеја да је стварност у великој мери отеловљена, односно да зависи од јединствене структуре нашег организма, централна је у теорији отеловљеног ума или ума омеђеног телом (енг. *the embodied mind theory*) и отеловљеној филозофији (енг. *embodied philosophy*), које функционишу у оквиру парадигме искусственог реализма (Lakoff 1987; Lakoff, Turner 1989; Lakoff, Johnson 1999; Lakoff, Nuñez 2001; Feldman, Narayanan 2004; Pfeifer, Vogard 2006). Овакво становиште искључује идеју да наш ум само пресликава стварност, као и постојање истинитих услова који одређују да ли је наша слика света тачна или погрешна. Оно отвара могућност да у разматрање значења уведемо и имагинативни и креативни део нашег ума, који је такође резултат специфичности нашег организма (Стаменковић 2013).

3. Основни приступи категоризацији

Паралелно са испитивањем односа света и мисли, развијала се и мисао о природи категоризације тог света. У оквиру тих идеја можемо издвојити бар три засебна приступа проблему категоризације, а то су *атомистички*, *про-*

бабилистички и *егземпларни* (према Smith, Medin 1981; Medin, Rips 2005). *Атомистички* приступ (понекад се користе и термини *аристотеловски* или *стари*, иако он још увек има своје следбенике) у великој мери кореспондира с објективистичким становиштем – у оквиру овог приступа ствари припадају истој категорији уколико имају нека заједничка својства; овакве категорије осликавају стварни свет и у њему се могу проверити, а њихове границе јасно су дефинисане. Аристотел у *Категоријама* заузима становиште да се категорије дефинишу на основу нужних, довољних и апстрактних дистинктивних обележја, при чему категорије имају јасне границе, а сви њени чланови имају иста појединачна обележја или скупове обележја, а самим тим и једнак статус у оквиру саме категорије. *Пробабилистички* приступ заснива се на идеји о бинарним својствима, која могу да постоје (+) или да не постоје (–) у оквиру концепта – конфигурација и комбинација ових својстава одређује то да ли одређену ствар можемо сврстати у неку категорију или не. Својства која се помињу у оквиру атомистичког и пробабилистичког приступа називају се *нужним* и *довољним условима* за дефинисање категорије. Она се и даље у великој мери користе у компонентијалној анализи значења (нпр. Katz, Fodor 1963; Nida 1975). Осим тога што се на овај начин границе категорије јасно одређују, ставља се до знања и да чланови категорије имају једнак статус (Taylor 1989: 23–24), што је слично описаном атомистичком приступу категоризацији. Трећи, *егземпларни* приступ, доминантан у искусственом реализму, почива на идеји да најбољи представници категорије служе као *образац* у процесу категоризације – што је ствар коју категоризујемо сличнија обрасцу, то је већа шанса да је сматрамо чланом категорије коју образац „заступа“. Након одбацивања идеје

да образац представља слику смештену у нашој меморији (апстрактни концепти се не могу представити сликама) и идеје да је образац најраније сећање (најбољи представник неке категорије није увек ствар коју смо прву видели), дошло се до појма *прототипа* – менталног обрасца који се развија у интеракцији са светом и може бити резултат не само онтолошког развоја и личног искуства појединца већ и утицаја културе и језика који нас окружују. Сматра се да је развој теорије прототипова (енг. *Prototype Theory*) (Rosch 1973, 1975a, 1975b; Lakoff 1987) у великој мери мотивисао ширење осталих идеја когнитивне лингвистике (Lakoff, Johnson 1980; Lakoff 1987; Johnson 1987; Mandler 1992; Fauconnier, Turner 2002, итд.).

4. Имануел Кант

Филозофске покретаче мисли која је променила схватање о категоријама и категоризацији можемо да нађемо у Имануелу Канту, Едмунду Хусерлу и Лудвигу Витгенштајну. Иако припадају различитим епохама и мисаоним правцима, њихова су дела (а нарочито дела Л. Витгенштајна) у самом темељу *искуственог реализма* – филозофског правца који данас обједињује теоријске конструкте когнитивне лингвистике. Према Антовићу (2009: 93–94), непомирљиви однос аналитичког и синтетичког знања, односно значења, представља „питање које је изазвало једну од најживљих полемика у англоамеричкој филозофији двадесетог века“ и које је битно утицало на савремене когнитивне правце. У *Критици чистог ума*, Кант прави разлику између сазнања независних од искуства, које назива *a priori*, и емпиричких сазнања с њиховим изворима – ову другу врсту сазнања он назива *a posteriori*. Прва врста сазнања огледа се кроз опште и чисте судове изведене из самог ума, док се друга врста сазнања састоји од онога што добијамо из

„окружења“ (Кант 1787/2005: 53–55). Може се рећи да аналитички судови описују категорије на начин који је сличан класичном приступу категоризацији. Наиме, Кант каже да код ових судова „предикат В припада субјекту А као нешто што се у овом појму [...] садржи; или се В налази сасвим изван појма А“ (1787/2005: 57). Веза између А и В се у овом случају заснива на принципу идентитета или идентификације, што је случај и с класичним категоријама. Овде налазимо и принцип компоненцијалности и то у тврдњи да „аналитични судови [...] не додају појму субјекта ништа, већ га само рашчлањивањем деле у његове саставне појмове“ (Кант 1787/2005: 57). Синтетички судови, с друге стране, представљају везу без идентитета и идентификације и у оквиру њих се налази предикат који није био замишљен и који се рашчлањивањем не би могао изнаћи. Све искуствене судове Кант сврстава у синтетичке (1787/2005: 57–58), а њихов опис донекле је близак опису новог приступа категоризацији. У оваквој поставци нема јасног разграничења између појмова, управо због природе синтетичких судова, заснованих на искуству. Аналитички судови се могу сматрати оним што је урођено, док су синтетички својерсна надградња. Кант тврди:

„Ја појам тела могу претходно да сазнам аналитички помоћу ознака просторности, непродорности, облика итд., које се све скупа замишљају у овоме појму. Али ја сад проширујем своје сазнање, и, осврћући се на искуство одакле сам узео овај појам тела, ја налазим да је с горњим ознакама увек везана и тежина, те њу, дакле, додајем синтетички ономе појму као предикат“ (Кант 1787/2005: 58).

Антовић (2009: 94) наводи да Фреге (1884/1980: §5.88) проналази извесне недостатке у Кантовој анализи и предлаже увођење новог система за генерисање аналитичких исказа на основу *логичких константи* – језичких елемената који одређују врсту односа између речи с пу-

ним значењем – попут *и*, *или*, *не*, *сви* или *неки*, што постаје основа нове формалне логике *првог реда*, а касније и семантичке анализе коју генеративне школе и данас прихватају као „научну“. Овакво Фрегеово становиште још једном потврђује његову приврженост типу категорија које можемо сматрати аристотеловским у њиховој бити (1884/1980: §5). У Кантовој *Критици чистог ума* налазимо и значајну идеју о немогућности јасног разграничења између субјекта и објекта, у нашем случају између онога који категоризује и онога шта категоризује, што је у основи веома блиско когнитивистичкој идеји да категорије не припадају свету објективне реалности и да су независне од људског ума и тела које га садржи и омеђује (Стаменковић 2013).

5. Едмунд Хусерл

Идеје претходнице когнитивне семантике, па и новог приступа категоризацији, налазимо и у *феноменологији*, а нарочито у делима Едмунда Хусерла. Лејкоф и Џонсон наводе да Хусерл јесте један од првих критичара објективистичке традиције и теорије категоризације која из ње проистиче (Lakoff, Johnson 1980: 195). У филозофској основи Џонсонове књиге *The Body in the Mind* (1987) јесте оно што он сам назива „врстом дескриптивне или емпиријске феноменологије“, која корене води углавном из тврдњи Хусерлових следбеника. Између осталог, Хусерл говори о судовима (који, између осталог, учествују у процесу категоризације) као поређењима између два ентитета – један од ентитета је увек супстрат од којег се полази и у односу на који се други ентитет одређује (1939/1973: 14). Поређење се сматра једном од основних когнитивних операција и као такво учествује у изградњи категорија (Langacker 1987: 103–104; Croft, Cruse 2004: 54–55). Према Хусерлу (1900/2001; 1901/2001; 1939/1973),

постоје две врсте категорија – значењске категорије, које се заснивају на судовима (попут конјункције и дисјункције), и формално-онтолошке категорије, које показују односе међу стварима (и заснивају се на скуповима и целим бројевима). Категорије стварамо и разумемо на основу онога што Хусерл назива *категоријалном интуицијом*, а ово је у великој супротности с аристотеловским приступом категоризацији. Међутим, и поред постојања одређених веза, Златев (2010: 415–446) наводи да феноменологију свакако треба разликовати од искуственог реализма, најпре због тога што се у њеном центру не налазе ни објективна стварност, ни свест, ни интеракција, ни биолошке компоненте, већ оно што Хусерл назива *Lebensvelt*, који се налази у пресеку нашег сопственог става и универзалног, природног става, који је независан од наше перцепције света, што даље доводи до појаве мноштва повезаних ставова (енг. *a plurality of attitudes*). Због овога, сматра Златев (2010: 420), метафизика искуственог реализма може се сматрати само једном формом много ширег појма *Lebensvelt*.

6. Лудвиг Витгенштајн

Разматрања Лудвига Витгенштајна везана за однос света и језика и за појам категоризације деле се на две фазе, од чега прва, рана фаза представља управо оно против чега је „устао“ искуствени реализам, док идеје које сматрамо претходницима појаве искуственог реализма као правца налазимо у каснијој фази рада овог филозофа. Витгенштајновој раној фази припада пре свега дело *Tractatus Logico-philosophicus* (1922/1960). Приступ језику у том делу заснива се на теорији логичког атомизма и теорији слике. Атомизам почива на идеји да се свет може раставити на чињенице (1922/1960: 27), што се, када говоримо о језику, концептуализацији и категоризацији може схватити као јасно и потпу-

но разлагање концепата на чиниоце, те категорија и скупа на њихове чланове. Када је реч о теорији слике, према њој мисао представља слику чињенице, а слика може бити исправна или неисправна, истинита или лажна, док се одговор на питање исправности добија у поређењу слике са стварношћу. Витгенштајн у делу *Tractatus Logico-philosophicus* језик сматра делом људског организма (1922/1960: 59). Име ствари у оваквој поставци заправо представља или заступа саму ствар, а језик, као скуп оваквих имена, представља слику самог света. Може се рећи да је овакав поглед на језик плод акумулације западноевропске филозофске мисли и целокупне традиције која почиње од старогрчких филозофа.

Витгенштајнов каснији рад може да звучи као негирање ове ране фазе. Он то донекле и јесте, међутим, чињеница да се Витгенштајн у *Филозофским истраживањима* (1953/1969) враћа неким од проблема који су разматрани у делу *Tractatus Logico-philosophicus* говори нам о томе да су каснији закључци плод истенити мисли. Овог пута Витгенштајн негира постојање јасно разграничених категорија и сврставање чланова на основу заједничке особине. *Филозофска истраживања* почињу одломком из Августинских *Исповести*, у којима он тврди да речи именују ствари, а реченице повезују оваква именовања. Витгенштајн уводи појам језичких игара и тврди да је употреба речи у сврху именовања само једна од могућих – речи се употребљавају на различите начине, а у зависности од језичке игре у којој „учествују“. Витгенштајн оставља могућност стварања нових и нестанак постојећих игара (1953/1969: §11). Овде се он противи идејама да је значење речи само слика с којом је реч у вези, да се речи могу дефинисати показивањем (енг. *ostensively*) и да је однос између појма и ствари исти као однос имена

према особи носиоцу. Значење речи Витгенштајн тражи у њеној употреби у језику (1953/1969: §43). Од појмова се очекује да се у различитим контекстима различито понашају – појмови мењају облике у зависности од контекста. Када је у питању проблем категоризације, у *Филозофским истраживањима* налазимо закључке који се сматрају полазним идејама савременог, егземпларног приступа категоријама. Уколико више ствари називамо истим именом, то не мора значити да оне имају заједничке особине, већ да су међусобно сродне на више различитих начина, а та сродност нам омогућава да их сврстамо у категорију са истим именом. Овакав став је у супротности не само с приступом који налазимо у делу *Tractatus Logico-philosophicus* већ и с традиционалним приступом категоризацији и опису речи и појмова који их означавају. У разматрању процеса које називамо „играма“, Витгенштајн наводи да игре картама, игре у колу, такмичарске игре немају једну особину која је свима заједничка – не може се рећи да је свака игра такмичарска, да је забавна, да је заснована на срећи или да је за њу потребно одређено умеће. Уместо тога, Витгенштајн односе између чланова категорије игара описује као „једну сложenu мрежу сличности које се међусобно прожимају и укрштају“ (1953/1969: 72–73). Овакву врсту односа Витгенштајн пореди са сличностима које постоје међу члановима једне породице (стас, црте лица, боја очију, пол, нарав или темперамент), које се такође прожимају, укрштају и преплићу; при том, не може се рећи да постоји било која особина која је заједничка свим члановима једне породице (Wittgenstein 1953/1969: §67). Поред овога, границе категорија могу да се шире, па Витгенштајн оставља могућност да нове игре буду сврстане у категорију игре на основу неке од особина, с тим што имају и могућност да своје особине „уграде“ у сложenu мрежу

особина које је описују. Као доказ за ово, Витгенштајн користи категорију *броја*, која се кроз историју ширила и укључивала различите врсте бројева – на почетку је обухватала само целе бројеве, а онда су јој придодати и рационални, реални, комплексни итд. У оваквој ситуацији је уједно и јасно да ће се цели бројеви сматрати бољим представником категорије бројева, те стога овде можемо назрети идеју прототипичности. Овакве аналогije он преноси и на опис целокупног језика. Тако настаје и сада надалеко познати термин *породичних сличности*, који се користи и у многим савременим описима категорија (нпр. Taylor 1989: 105–109). Као додатне илустрације за овај феномен, Витгенштајн користи категорије алата, бројева и боја и у свима препознаје овакву врсту односа између чланова скупа. Границе овако дефинисаних категорија нејасне су и немогуће их је дефинисати управо због недостатка одређених прецизних принципа на којима почива категорија. Дакле, не ради се о нашем незнању у погледу граница појмова и категорија, већ о чињеници да такве границе уопште не постоје (Берберовић 1969: 20) – на овај начин познавање истих постаје немогуће.

У раду „Wittgenstein and the Beginning of Cognitive Semantics“, Ђорђе Видановић (Vidanović, у припреми), као што сам наслов рада каже, почетке когнитивне семантике везује управо за Витгенштајна и пут мисли од дела *Tractatus Logico-philosophicus*, преко *Филозофских истраживања*, до *Плаве и Браон свеске*. Видановић сматра да у делу *Tractatus* Витгенштајн заправо, између осталог, „испробава“ идеју о јасној расподели света на категорије, о семантици заснованој на истинитосним условима и речима које су имена за ствари око нас. Оваква врста категоризације интуитивно нам је најближа и најједноставнија, па је сасвим разумљиво да се

од ње крене приликом промишљања о категоријама у свету који је део нашег свакодневног искуства. И за време писања овог дела, а нарочито после тога, Витгенштајн увиђа какви све проблеми прате класични приступ категоризацији света – они се огледају, између осталог, у полисемији, променљивој референци, проблемима у дефинисању, ограничењима чак и најбаналнијег, приступа именовану путем показивања, дефинисању услова који одређују припадност категорији, итд. (Vidanović, у припреми: 7). Као што је већ поменуто, у *Филозофским истраживањима* наилазимо на сасвим другачији систем категоризације света – овај приступ препознаје све мањкавости покушаја да свет око нас сведемо на јасно дефинисане категорије и у потпуности га опишемо језиком у односу један према један – *Филозофска истраживања* описују свет који се не може јасно „осликати ни описати“ (Vidanović, у припреми: 9). У *Плавој и Браон свесци* (Wittgenstein 1958/1965) долази до даљег развоја оваквог погледа на свет, а Видановић (13–14) овде налази и елементе који указују на то да је чак и појам прототипа потекао од самог Витгенштајна. Иако већина приписује прву употребу овог термина у контексту о којем говоримо Еленор Рош и њеним истраживањима из седамдесетих и осамдесетих година, још у другој *Браон свесци* можемо да нађемо следеће:

„Када се ово каже, за прототип неког описа, на пример описа стола, узима се онај опис који дефинише његов тачан облик, димензије, материјал од кога је сачињен и његову боју. Можемо да кажемо да овакав опис 'саставља' сто. С друге стране, имамо другачију врсту описа стола, ону коју можемо да нађемо у романима, [...]. Такав опис можемо да назовемо посредним; али, ако је његова сврха та да за трен ока дозове живописну слику стола у ваш ум, овакав опис служи овој сврси неупоредиво боље од детаљног 'непосредног' описа. [...] Ако сада замислимо описе намештаја какве сре-

Душан Стаменковић

ћемо у романима, видећемо да оваквој врсти описа можемо да супротставимо још једну, ону која би се заснивала на цртежима, мерама, онакву какву бисмо дали столару. Врло је вероватно да бисмо ову последњу врсту могли да назовемо јединим непосредним и потпуним описом (иако овакав начин изражавања показује да заборављамо да постоје поједини случајеви у којима 'стварни' описи не би били адекватни). Оваква разматрања би требало да нас упозоре да не постоји само један стваран и непосредан опис, рецимо, препознавања, који је супротстављен оном 'посредном' опису који сам навео¹ (Wittgenstein 1965: 181, према Vidanović, у припреми: 13–14).

Из овога се јасно види да и сам појам *prototipa* може да се повеже с радом Лудвига Витгенштајна, што је чињеница која се досад ретко помињала.

7. Закључак

Из свега наведеног, видимо да филозофска нит која се уградила у савремену когнитивну лингвистику почиње још од Канта, његовог разматрања сазнања независних од искуства (*a priori*) и емпиричких сазнања (*a posteriori*), као и идеју о немогућности јасног разграничења онога који категоризује и онога шта категоризује. Хусерлова дефиниција судова и опис категоријалне интуиције такође садрже елементе битне за прототипички приступ категоризацији. Свакако најстабилније филозофско упориште когнитивна лингвистика добија у познијем периоду мисли Лудвига Витгенштајна, тачније у приступу категоријама који се заснива на комплексном систему породичних сличности и у примерима који дају један нови опис односа између чланова скупа и самог скупа. Овакво виђење категорија имало је директан утицај на то како когнитивна лингвистика данас сагледава процес категоризације у мишљењу и језику.

Литература

1. Антовић, Михаило (2009), *Језик, музикалност, когниција*, Ниш: Нишки културни центар.
2. Берберовић, Јелена (1969), „Предговор“, у: Ludwig Wittgenstein (1953/1969), *Филозофска истраживања*, Београд: Нолит.
3. Croft, William and D. A. Cruse (2004), *Cognitive Linguistics*, Cambridge: Cambridge University Press.
4. Evans, Vyvyan and Melanie Green (2006), *Cognitive Linguistics: An Introduction*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
5. Fauconnier, Gilles and Mark Turner (2002), *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*, New York: Basic Books.
6. Feldman, Jerome and Srinu Narayanan (2004), "Embodied meaning in a neural theory of language", *Brain and Language* 89: 385–392.
7. Frege, Gottlob (1884/1980), *The Foundations of Arithmetic*, Oxford: Blackwell Publishing.
8. Husserl, Edmund (1900/2001), *Logical Investigations*, Volume 1 (прев. J. N. Finlay), London: Routledge.
9. Husserl, Edmund (1901/2001), *Logical Investigations*, Volume 2 (прев. J. N. Finlay), London: Routledge.
10. Husserl, Edmund (1939/1973), *Experience and Judgement* (прев. James S. Churchill and Karl Ameriks), Evanston: Northwestern University Press.
11. Johnson, Mark (1987), *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*, Chicago: University of Chicago Press.
12. Kant, Imanuel (1787/2005), *Kritika čistog uma* (prev. Nikola Popović), Beograd: Dereta.
13. Katz, J. J. and Jerry A. Fodor (1963), "The structure of a semantic theory", *Language* 39 (2): 170–210.
14. Lakoff, George (1987), *Women, Fire, and Dangerous Things: What Catego-*

¹ Ауторов превод текста са енглеског језика.

- ries *Reveal about the Mind*, Chicago: University of Chicago Press.
15. Lakoff, George and Mark Johnson (1980), *Metaphors We Live By*, Chicago: University of Chicago Press.
 16. Lakoff, George and Mark Johnson (1999), *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*, New York: Basic Books.
 17. Lakoff, George and Mark Turner (1989), *More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*, Chicago: University of Chicago Press.
 18. Lakoff, George and Rafael E. Nuñez (2001), *Where Mathematics Comes From: How the Embodied Mind Brings Mathematics into Being*, New York: Basic Books.
 19. Langacker, Ronald W. (1987), *Foundations of Cognitive Grammar*. Volume 1: *Theoretical Prerequisites*, Stanford: Stanford University Press.
 20. Mandler, Jean M. (1992), "How to build a baby: II. Conceptual primitives", *Psychological Review* 99: 587–604.
 21. Medin, Douglas L. and Lance J. Rips (2005), "Concepts and categories: memory, meaning, and metaphysics", у: Keith J. Holyoak (ур.), *The Cambridge Handbook of Thinking and Reasoning*, Cambridge: Cambridge University Press, 37–72.
 22. Nida, Eugene A. (1975), *Componential Analysis of Meaning*, The Hague – Paris: Mouton.
 23. Pfeifer, Rolf and Josh C. Bongard (2006), *How the Body Shapes the Way We Think: A New View of Intelligence*, Cambridge MA: The MIT Press.
 24. Rosch, Eleanor (1973), "On the internal structure of perceptual and semantic categories", у: Timothy E. Moore (ур.), *Cognitive Development and the Acquisition of Language*, New York: Academic Press, 111–144.
 25. Rosch, Eleanor (1975a), "Cognitive Representations of Semantic Categories", *Journal of Experimental Psychology General* 104 (3): 192–233.
 26. Rosch, Eleanor (1975b), "Human categorization", у: Neil Warren (ур.), *Advances in Cross-Cultural Psychology*, Vol. I, London: Academic Press.
 27. Smith, Edward E. and Douglas L. Medin (1981), *Categories and Concepts*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
 28. Стаменковић, Душан (2013), „Глаголи људског кретања у енглеском и српском језику у светлу когнитивне семантике“, необјављена докторска дисертација, Нови Сад: Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет.
 29. Taylor, John R. (1989), *Linguistic Categorization: Prototypes in Linguistic Theory*, Oxford: Clarendon Press.
 30. Vidanović, Đorđe (у припреми), "Wittgenstein and the Beginning of Cognitive Semantics", доступно на: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1716431 (приступљено 15. 10. 2012).
 31. Wittgenstein, Ludwig (1922/1960), *Tractatus Logico-Philosophicus* (прев. Гајо Петровић), Сарајево: Веселин Маслеша – Свјетлост.
 32. Wittgenstein, Ludwig (1953/1969), *Филозофска истраживања* (прев. Ксенија Марицки Гађански; предговор Јелена Берберовић), Београд: Полит.
 33. Wittgenstein, Ludwig (1958/1965), *The Blue and Brown Books*, New York: Harper Torchbooks.
 34. Zlatev, Jordan (2010), "Phenomenology and Cognitive Linguistics", у: Gallagher, Shaun and Daniel Schmicking (ур.), *Handbook of Phenomenology and Cognitive Science*, New York – Heidelberg: Springer, 415–446.

ON PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF PROTOTYPE THEORY AND COGNITIVE LINGUISTICS

Summary

The main purpose of the paper is to show the influence of various philosophical ideas on the development of *prototype theory*, an integral part of *experiential realism* and one of the key strongpoints of modern *cognitive linguistics*. After providing an overview of the main tenets of experiential realism, the paper deals with the position of prototypes within the basic approaches to categorization in thought and language, which is followed by a summary of a number of ideas of Immanuel Kant, Edmund Husserl and Ludwig Wittgenstein, with a special emphasis on Wittgenstein's *Philosophical Investigations* and the *Blue and Brown Books*, i.e. on his explorations of the problem of categorization, language games and family resemblances. The paper proves that the philosophical thread which brings us to the modern ideas of cognitive linguistics began with Kant's views on knowledge and the nature of categorization, Husserl's concept of categorical intuition and, finally, Wittgenstein's treatment of categories based on the complex network of family resemblances.

dusan.stamenkovic@filfak.ni.ac.rs

Захвалност: Аутор захваљује проф. др Предрагу Новакову с Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду и проф. др Борђу Видановићу с Филозофског факултета Универзитета у Нишу на саветима које су му пружали за време израде докторске дисертације под називом „Глаголи људског кретања у енглеском и српском језику у светлу когнитивне семантике“. Овај рад плод је истраживања везаног за дисертацију.